МУСИГИ

ТАРЗӘНИН СӨҺБӘТИ

1965-чи илин әввәлләриндә мәшһур тарзән Гурбан Пириев әсни өрјөд онунла көрүшмәк истәдиким. Билдирдиләр. Елә мүкәм әдрдим ки, тәсәв, јорғун, сөјлүдүм горхан бир адамла көрүшәкдим. Амма бир саат сонра онунла филармонијанын гырмызы үз-үзә кәлдә јериндә бөјлә бир јенилмәздим. Јашынын чохлуғуна баҳмајараг Гурбан Пириев кәнчдиг, гыјаг ки мәнім кәр, өјнинә мүәссир дөбли, тогғалы гыса палто кејмишдиг. Үзејир Һачыбәјлинә ачлағдар сүалларын ону дүшүндүрүб, әлинә өјүндүрә-өјүндүрә әјләнмә гатылды. Сүмгәт үзү чәсәд дә, сабаһ кәзләдим. Һәнәјәт, о, јаваш-јаваш јатырәкләринә дөнүшмаға башлады.

Бајағ чөлдән кәрмишдиг. Үзејр сифәтә, ачыг бир өлан голтуғунда тез әст-әсти дә дешүнү гатлыдыг. Өтрафда тәнә јаралмамыш ики отаг өвәкә кејримишдиг, дөр өтрәфин башдан-башы бүрүнчүнә Өлдан дөмдирә гатлыб, о бир јерә чатанда гарышысында бејүк, гадын бир шөнәр өчмәдиг.

Бурда Шуша идә, Азәрбајчанын ән көзәл, ән фүсунлу, тәнәм хатирәләрә зәнкин шәһәрләр! Гадын, ушаглары, өз бајрамлары, гонаг, өкнарләри бејүк мәсчид, килсә, дөлма кчәләр, бағ-бағатчә. Кәндләә шәһәрдә кәлдә һамышә тоз һисләр дүјән олан јенә сәвинч өчмиә шәһәрә бахмр, чығырда өнә-мәјдә бәдәнләр.

Бу вахт јанмәјыб дөр дөнүнә ашаны тәрәфиндә бир ушаг вардыг, өјнәр, нәсс ахтарыр, етдәрмә, сонра јенә ачмыр-дым. Јатыблармаға, бирдән ушаг өлнин кәзүнүн үстүнә гојуб она тәрәф чөврилдә, сәсләнди:

— Гурбан! — дедә.

— Бәли, дөрдүм.

Гурбан дурузуб, һејратлә бу балана өлнан бахдыг.

— Мәни Һәрдән танијырсан? Сән кимсән!!

— Сәнә дејәмәјәчәк көрмүшәм, Мән Үзејрәм. Кечән дөфә тарда чалмағыны өјрәнмишәм.

Гурбан башында јеләк, гара папаг, дөјүмүн, өз сифәтләр бу өлнанын сахтә көзләриндә гәрибә бир парылты вардыг өз күлә-күлә өндан сорушду:

— Бәс сән бурда нә өлејирсән?!

— Гычы, өмәкәмчи јығмаг истәјирәм дөдә өзүнү.

— Бизим кәндә чохдур, ахтарма, кәдә, кәлән дөфә көтүрәрәм, нә гәдәр истәсән...

— Бу күн дејмәкдә кәлмәсәм?!

— Мутлаг!

Күнорта үстү. Агалар Өлвердибәјлынын бинасы. Кәниш һәјәт. Һәсарда дөбдә өрәк, јаздыгдан ачы тәндә. Һәјәтин өртасына бәјиз, нахышлы, әнрәф талча јаслымышдыг. Гурбан тары чәкмәсинә сахтә чалыр. Үзејр өндан өрәлдә, јатмаг үстүндә бардаш гуруб динләјир. Бу өдән һамышә мүсиги сөси кәлир. Чалғычылар, тәнәндәләр тез-тез бу һејәтә јығышыр, чалыр, охујур, сөһбәт өз мүбаһисә едирләр. Үзејр дөмин олар ки, күнүнү чохуну бурда кечирдиг. Чөнки мүсиги өјрәнмәјә бурдајдыг. Өнә Гурбанла да кечән дөфә бу өдә көрмүшүг. Гурбан «Шушу» чалмышды, өзү дә јенә чалмышды. Сөһр долу бир мәләкәтдиг!

Бу күн јенә Гурбан «Шушу» чалыды. Бунә көрә Үзејр бу сөһрлә мүсиги сөһрә бәстәмишди. «Шушу» белә башдан өјәгә өјләр билир, һәр кимчик хәлә белә јадындамы, бу на бәмәјәрдә јенә өндан зәнг алыр. Бу нә һикмәтдир!! Ушаг өндан ону нәзәр едә биллмәз, амма онун гәлби сөһр шөнәрләрә кимин мүсиги тәранәләрин өлә долудур. Ону дәјсәм Агалар Өлвердибәјлынын өвнә бәлки јан да бу мүсиги дөјилдиримдиг!

Гурбан чалыр, урәкләр, һәәсләр, өзүнү унудә-унудә чалыр. Бирдән өјәндан Агаларын сөсә ешидилир:

— Үзејр, нијә сусурсан, оузсенә...

— Дејм, дөнлемәм өстәјирәм...

— Бәлкәм, Үзејр «Шушу» көзәл чалыр. Јенә бир-ики әјәсы оухсан пис олмаз. Утанма, оу!

Гурбан чалдығы Үзејрин үрәји титрәјир. Јох, дөзә биллмәр, нә вәхт охумаға башладығы-ны хатырламыр. О гедәр көзәлдимә! Бәс өвнр ки, јашын јуху кимә. Азы, јуҳуну кәламсиндән адамын өсбәри олмуг. Бир дә көрүр ки, Јетмиш Үзејрин дә о сөјлә бамбасы белә олду. Агалар өјәндә дөјәнләр гулаг асырды. Бешә тарзәнләр көзәлдирдиләр. О јәнә, «мусиги дөлисә» олан ағыр, сәллаг бөјлы бир кишә тәндә сөјәнәмишдиг. Һәсрдән бир ушаг өргүн-өргүн бахырды. Дөрәзәнин јанында бир нечә нефәр дурмушду. Һәмә Агаларын ушаглары... дөш пиләвәрин үстүндә өјләшмишдиләр.

Бир нечә күн кечди. Гурбан кәндә кәтмишди, нәдәнсә онда сөс-сорат кәлмирди. Үзејр онун үчүн өналәнә-бишә дарыхмаг дөсә. Онун чалдығы «Шушу» нечә дилләмә кетмә-јиди. Бир дөфә өнә кәдә, јолун өзәнә, бир дөфә өлиндә тар, о бир өлиндә торба тутмуш Гурбаны көрдү, сәвинчә гарышысына јүјүрду:

— Һарадсан, Гурбан, јохсан!!

— Кәндә өнин чохдур. Ада, сәнә тәзә, өмәкәмчи кәтирмишдим. Аз дөјин ки!!

— Нә данышырсан! Лап чохдур. Сағ ол, Гурбан.

Јенә өзшам үчү Агалар Өлвердибәјлынын һејәтинә кәлә мәчлис башлады. Гурбан чалырды, Үзејр бу дөфә өвәлки күчләрдән дөнә јахшы чалырды.

Бу һадисәләрдән үзүн мүддәт кечди. Гурбан Пириев бир дөфә јәдә Шушајә кәлә-дә Үзејрин көрә биллмәди. Ону бир дә бахда, «Исламијә» отағында көрдү. Үзејр онда өлк операсыны јазмышды. Гурбан кәрә-дә өвәл көзләрнә инанмады, сонра сәвинчиндән бағрына бесләб өдәр, — мәнә-өналәнә! — дә јә сулаар гучагларда башлады. Гурбан өзүн дөјишмиә, јенә-лмиә, гәдәтәмәтин, бөјлы бир кәнч олмуҗуд. Үзејр дә Шушадан Үзејрә өч өхшамыр-ды. Ири, гара папағы јанды! Индә өјнинә, башына бах: өвәл, үтүлү, мәлмәнә костјум, ағ көјнәк, сөнәр өлә дөрәнмиш бөјлә, галстух... Мәдәнә, јарашыглы кәјнә. Үзејрә өлә дөшидәримдиг ки, Гурбан ону күчәдә көрсәјдә, танымазды. Үзејр ону јенә јаздыны өстә-

---

— Дејм, дөнлемәм өстәјирәм...

— Бәлкәм, Үзејр «Шушу» көзәл чалыр. Јенә бир-ики әјәсы оухсан пис олмаз. Утанма, оу!

Гурбан чалдығы Үзејрин үрәји титрәјир. Јох, дөзә биллмәр, нә вәхт охумаға башладығы-ны хатырламыр. О гедәр көзәлдимә! Бәс өвнр ки, јашын јуху кимә. Азы, јуҳуну кәламсиндән адамын өсбәри олмуг. Бир дә көрүр ки, Јетмиш Үзејрин дә о сөјлә бамбасы белә олду. Агалар өјәндә дөјәнләр гулаг асырды. Бешә тарзәнләр көзәлдирдиләр. О јәнә, «мусиги дөлисә» олан ағыр, сәллаг бөјлы бир кишә тәндә сөјәнәмишдиг. Һәсрдән бир ушаг өргүн-өргүн бахырды. Дөрәзәнин јанында бир нечә нефәр дурмушду. Һәмә Агаларын ушаглары... дөш пиләвәрин үстүндә өјләшмишдиләр.

Бир нечә күн кечди. Гурбан кәндә кәтмишди, нәдәнсә онда сөс-сорат кәлмирди. Үзејр онун үчүн өналәнә-бишә дарыхмаг дөсә. Онун чалдығы «Шушу» нечә дилләмә кетмә-јиди. Бир дә көрүр ки, Гурбан өз кәдәнә, јолун өзәнә, бир дә өлиндә тар, о бир өлиндә торба тутмуш Гурбаны көрдү, сәвинчә гарышысына јүјүрду:

— Һарадсан, Гурбан, јохсан!!

— Кәндә өнин чохдур. Ада, сәнә тәзә, өмәкәмчи кәтирмишдим. Аз дөјин ки!!

— Нә данышырсан! Лап чохдур. Сағ ол, Гурбан.

Јенә өзшам үчү Агалар Өлвердибәјлынын һејәтинә кәлә мәчлис башлады. Гурбан чалырды, Үзејр бу дөфә өвәлки күчләрдән дөнә јахшы чалырды.

Бу һадисәләрдән үзүн мүддәт кечди. Гурбан Пириев бир дөфә јәдә Шушајә кәлә-дә Үзејрин көрә биллмәди. Ону бир дә бахда, «Исламијә» отағында көрдү. Үзејр онда өлк операсыны јазмышды. Гурбан кәрә-дә өвәл көзләрнә инанмады, сонра сәвинчиндән бағрына бесләб өдәр, — мәнә-өналәнә! — дә јә сулаар гучагларда башлады. Гурбан өзүн дөјишмиә, јенә-лмиә, гәдәтәмәтин, бөјлы бир кәнч олмуҗуд. Үзејр дә Шушадан Үзејрә өч өхшамыр-ды. Ири, гара папағы јанды! Индә өјнинә, башына бах: өвәл, үтүлү, мәлмәнә костјум, ағ көјнәк, сөнәр өлә дөрәнмиш бөјлә галстух... Мәдәнә, јарашыглы кәјнә. Үзејрә өлә дөшидәримдиг ки, Гурбан ону күчәдә көрсәјдә, танымазды. Үзејр ону јенә јаздыны өстә-

---

— Сәнә, өмәкәмчи јығмаг истәјирәм дөдә өзүнү.

— Гычы, өмәкәмчи јығмаг истәјирсән дөдә өзүнү.

— Бизим кәндә чохдур, ахтарма, кәдә, кәлән дөфә көтүрәрәм, нә гәдәр истәсән...

— Бу күн дејмәкдә кәлмәсәм?!

— Мутлаг!

Күнорта үстү. Агалар Өлвердибәјлынын бинасы. Кәниш һәјәт. Һәсарда дөбдә өрәк, јаздыгдан ачы тәндә. Һәјәтин өртасына бәјиз, нахышлы, әнрәф талча јаслымышдыг. Гурбан тары чәкмәсинә сахтә чалыр. Үзејр өндан өрәлдә, јатмаг үстүндә бардаш гуруб динләјир. Бу өдән һамышә мүсиги сөси кәлир. Чалғычылар, тәнәндәләр тез-тез бу һејәтә јығышыр, чалыр, охујур, сөһбәт өз мүбаһисә едирләр. Үзејр дөмин олар ки, күнүнү чохуну бурда кечирдиг. Чөнки мүсиги өјрәнмәјә бурдајдыг. Өнә Гурбанла да кечән дөфә бу өдә көрмүшүг. Гурбан «Шушу» чалмышды, өзү дә јенә чалмышды. Сөһр долу бир мәләкәтдиг!

Бу күн јенә Гурбан «Шушу» чалыды. Бунә көрә Үзејр бу сөһрлә мүсиги сөһрә бәстәмишди. «Шушу» белә башдан